

УДК 347.91:336.76

Назар Тетяна Ярославівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
Львівський державний університет внутрішніх справ

Nazar Tetiana

Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor of the Department of Administrative and Legal Disciplines of the
Educational and Scientific Institute of Law and Law Enforcement
Lviv State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-7836-1055

DOI: 10.25313/2520-2308-2025-12-11790

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ У СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF AUTHORITIES IN THE SOCIO-CULTURAL SPHERE BY LOCAL GOVERNMENT BODIES

Анотація. Вступ. У статті на підставі комплексного аналізу чинного законодавства та нормативних актів Європейського Союзу розглянуто особливості реалізації органами місцевого самоврядування повноважень у соціально-культурній сфері. Актуальність дослідження обумовлена тим, що в умовах війни значення утвердження української національної та громадянської ідентичності є одним із фактором забезпечення перемоги. Вказаний аспект реалізується через соціально-культурну сферу об'єднаних територіальних громад де проживає значна частина населення України. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у соціально-культурній сфері територіальних громад. Предметом дослідження є нормативно-правові акти, що встановлюють повноваження органів місцевого самоврядування та регулюють суспільні відносини, які виникають при реалізації ними повноважень у соціально-культурній сфері. Зокрема, Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також муніципально-правові акти органів місцевого самоврядування. З погляду соціально-економічного аспекту соціальну значимість цієї проблеми можна пояснити тим, що ефективне функціонування соціально-культурної сфери на рівні об'єднаної територіальної громади дозволяє підвищити якість життя населення, створити умови для соціалізації та розвитку особи, покращити можливості інвестиційного клімату та підприємництва. Успішна реалізація повноважень органів місцевого самоврядування у соціально-культурній сфері можлива за умови оновлення відповідної нормативно-правової бази, необхідність якої зумовлена постійними змінами економічних та соціально-культурних умов, спричиненими війною.

Мета. Метою даного дослідження є аналіз теоретичних та практичних аспектів реалізації органами місцевого самоврядування їхніх повноважень у соціально-культурній сфері, виявлення проблем та окреслення шляхів підвищення ефективності їх діяльності для розвитку територіальних громад.

Матеріали і методи. Для вивчення змісту та особливостей реалізації органами місцевого самоврядування повноважень у соціально-культурній сфері використано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, які дозволили ґрунтовно та всебічно проаналізувати специфіку реалізації повноважень органами місцевого самоврядування у соціально-культурній сфері.

Діалектичний метод дає змогу встановити і описати повноваження органів місцевого самоврядування у соціально-культурній сфері та визначити шляхи удосконалення діяльності у цій важливій сфері суспільного життя.

Спеціально-юридичні методи, зокрема, такі як спостереження, моделювання та прогнозування дозволяють збирати та обробляти дані про повноваження органів місцевого самоврядування у соціально-культурній сфері та виявляти проблемні питання.

Результати. У науковій статті розкрито особливості реалізації органами місцевого самоврядування повноважень у соціально-культурній сфері. Визначено важливість вирішення питань у даній сфері саме органами місцевого самовряду-

вання, адже вони є найближче до громади та розуміють її потреби. Розвиток соціально-культурної сфери в умовах війни набуває нового, якісного характеру – формування національної та громадянської свідомості та ідентичності.

Перспективи. У наступних наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на механізмі впровадження європейських підходів у соціально-культурній сфері, зокрема, на інтеграцію у європейський соціальний простір шляхом узгодження норм національного законодавства з європейськими стандартами.

Ключові слова: соціально-культурна сфера, громадянське суспільство, територіальні громади, місцева влада, національна ідентичність, фінанси.

Summary. Introduction. The article, based on a comprehensive analysis of current legislation and regulatory acts of the European Union, examines the features of the implementation of powers in the socio-cultural sphere by local governments. The relevance of the study is due to the fact that in war conditions, the importance of affirming Ukrainian national and civic identity is one of the factors ensuring victory. This aspect is implemented through the socio-cultural sphere of united territorial communities where a significant part of the population of Ukraine lives. The object of the study is social relations that arise in the socio-cultural sphere of territorial communities. The subject of the study is regulatory legal acts that establish the powers of local government bodies and regulate public relations that arise when they exercise their powers in the socio-cultural sphere. In particular, the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine», as well as municipal legal acts of local self-government bodies. From the point of view of the socio-economic aspect, the social significance of this problem can be explained by the fact that the effective functioning of the socio-cultural sphere at the level of a united territorial community allows improving the quality of life of the population, create conditions for socialization and personal development, improve the investment climate and entrepreneurship opportunities. The successful implementation of the powers of local governments in the socio-cultural sphere is possible provided that the relevant regulatory and legal framework is updated, the need for which is due to continuous changes in economic and socio-cultural conditions caused by the war.

Purpose. The purpose of this study is to analyze the theoretical and practical aspects of the implementation by local governments of their powers in the socio-cultural sphere, identify problems and outline ways to increase the effectiveness of their activities for the development of local communities.

Materials and methods. To study the content and features of the implementation of powers by local self-government bodies in the socio-cultural sphere, general scientific and special legal methods were used, which allowed for a thorough and comprehensive analysis of the specifics of the implementation of powers by local government bodies in the socio-cultural sphere.

The dialectical method makes it possible to establish and describe the powers of local government bodies in the socio-cultural sphere and to identify ways to improve activities in this important area of public life.

Special legal methods, in particular, such as observation, modeling, and forecasting, allow you to collect and process data on the powers of local governments in the socio-cultural sphere and identify problematic issues.

Results. The scientific article reveals the peculiarities of the implementation of local self-government authorities in the socio-cultural sphere. The importance of resolving issues in this area by local self-government bodies is determined, because they are closest to the community and understand its needs.

The development of the socio-cultural sphere in war conditions takes on a new, qualitative character – the formation of national and civic consciousness and identity.

Discussion. In subsequent scientific studies, it is proposed to focus attention on the mechanism for implementing European approaches in the socio-cultural sphere, in particular, on integration into the European social space by harmonizing the norms of national legislation with European standards.

Key words: socio-cultural sphere, civil society, territorial communities, local government, national identity, finance.

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України, наша країна проголошується соціальною державою, пріоритетним завданням якої є розвиток місцевого самоврядування, як організації влади у територіальних громадах. Місцеве самоврядування має велике значення з погляду вирішення повсякденних питань, що постають перед жителями країни та зміцнення громадянського суспільства. Місцеве самоврядування є формою публічної влади, ключовим завданням якої є забезпечення дотримання прав фізичних осіб, формування умов, що гарантують можливість вільного розвитку та гідного життя. Цим обумовлена спрямованість реалізації повноважень у соціально-культурній сфері на дотримання інтересів усіх мешканців територіальної громади.

У широкому розумінні у соціально-культурну сферу, охоплювану повноваженнями органів місцевого самоврядування, входить значна кількість питань різних галузей життєдіяльності територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням особливостей реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в системі органів публічної влади займалися: В. Барвіненко [7], А. В. Баско [13], Т. В. Стешенко [3], О. Ю. Лялюк [4], Г. Нестеров [5] та інші вчені. Прагнення України стати частиною Європейського Союзу ставить завдання щодо дослідження засад місцевого самоврядування з метою підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, зокрема, ефективного забезпечення та розвитку соціально-культурної сфери.

Метою статті є аналіз теоретичних та практичних аспектів реалізації органами місцевого самоврядування їх повноважень у соціально-культурній сфері, виявлення проблем та окреслення шляхів підвищення ефективності їх діяльності для розвитку територіальних громад.

Матеріали і методи. Для вивчення змісту та особливостей реалізації органами місцевого самоврядування повноважень у соціально-культурній сфері використано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, які дозволили ґрунтовно та всебічно проаналізувати специфіку реалізації повноважень органами місцевого самоврядування у соціально-культурній сфері.

Діалектичний метод дає змогу встановити і описати повноваження органів місцевого самоврядування у соціально-культурній сфері та визначити шляхи удосконалення діяльності у цій важливій сфері суспільного життя.

Спеціально-юридичні методи, зокрема, такі як спостереження, моделювання та прогнозування дозволяють збирати та обробляти дані про повноваження органів місцевого самоврядування у соціально-культурній сфері та виявляти проблемні питання. Формально-юридичний метод сприяє вивченню переваг та недоліків нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо повноважень органів місцевого самоврядування в соціально-культурній сфері.

Виклад основного матеріалу. Органи місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції та воєнного стану послідовно та поступово реформуються. Соціальна інфраструктура перебуває під юрисдикцією органів місцевого самоврядування. Сформована система фінансового забезпечення та інституційна база, у контексті введення соціальних об'єктів в користування для загального доступу шляхом приватизації та відмови від багатьох соціальних гарантій не сприяла розвитку соціально-культурної сфери територіальних громад. Зазначене вказано у Висновку щодо «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [1].

Організацію роботи соціально-культурної сфери у відповідності до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні передано місцевому керівництву, яке не мало належного досвіду в даній роботі, ні відповідного фінансування [2]. Заходи у контексті реформи місцевого самоврядування надалі повинні продовжуватися з метою забезпечення оптимальної участі органів місцевого самоврядування та місцевої влади в правовому механізмі реалізації функцій соціально-культурної сфери територіальних громад.

На думку Т. Стешенко і А. Зозулі представники різних гілок влади та громадськості розглядають актуальні питання та пріоритетні кроки для подальшого впровадження реформи децентралізації

в Україні в умовах воєнного стану, але з перспективою на післявоєнне відновлення України і євроінтеграцію. Звертається увага на те, щоб місцеві громади були забезпечені необхідними дієвими інструментами для втілення у життя проєктів свого розвитку [3, с. 107].

Виходячи з цього, потрібно звернути увагу на специфіку реалізації повноважень органами місцевого самоврядування у сфері соціальних відносин. Це насамперед: залежність органів місцевого самоврядування від державної влади у здійсненні даної діяльності; недостатня опрацьованість нормативно-правової бази у соціально-культурній сфері породжує ряд протиріч; недостатнє фінансування органів місцевого самоврядування перешкоджає ефективній реалізації повноважень.

Реалізуючи заходи реформ, потрібно цей фактор брати до уваги, тобто органи державної влади мають формувати сприятливі умови для того, щоб соціокультурні відносини функціонували максимально ефективно та продовжували розвиватися. Якщо держава не звертатиме уваги на ці умови, становлення даної сфери правовідносин стикається з численними труднощами, що уповільнюють її розвиток.

Інститут самоврядування є інструментом формування та розвитку громадянського суспільства та його продуктом. Багато соціокультурних і суспільно-політичних процесів формуються на місцях, там виникають і нівелюються різного роду протиріччя між окремими суспільними формуваннями та соціальними групами.

О. Лялюк, Н. Пашкова, та І. Пилипенко зазначають, що порівнюючи вітчизняні норми, які закріплюють зміст самостійності місцевого самоврядування в Україні і виокремлені види муніципальної автономії покладені в основу Європейської хартії, можемо побачити певні суперечності стосовно саме їх видової диференціації [4, с. 91]. У територіальних громадах формуються відносини між державою та громадськістю, закладаються основи громадянської відповідальності і активності населення. Усі процеси, що відбуваються, дуже важливі для держави. Вони обумовлені високим ступенем концентрації провідних соціокультурних ресурсів на рівні територіальної громади.

Процес реформування у суспільстві затягнувся у зв'язку із озброєною агресією російської федерації, яка продовжується більше трьох років. Подібні зміни не можуть не вплинути на нормативно-правову базу. Часте реформування законодавства не сприяє формуванню стабільної основи сфери відносин, що розглядається. Соціальні інститути в умовах війни не можуть розвиватися належним чином, як це проходить в країнах Європейського Союзу.

На думку Г. Нестерова, важливою функцією органів місцевого самоврядування є правотворчість, у тому числі у сфері соціально-культурних відносин. В органах місцевого самоврядування не вистачає

кваліфікованих працівників, які можуть ретельно опрацювати юридичні питання соціального та культурного життя [5, с. 101].

Необхідно залучати, зацікавлювати висококваліфікованих спеціалістів шляхом фінансового стимулювання, надання пільг. Існуючі на даний момент проблеми у правотворчій практиці можна визначити наступним чином: відсутність конкретики та розмитість правових норм щодо формування системи демократичних взаємин держави та громадськості в умовах воєнного стану; відсутність правових норм, що відповідають потребам часу та суспільства, які б регулювали найбільш актуальні питання соціального та культурного життя, що в умовах війни відійшли на другий план. Недоліки правотворчості негативно впливають на правозастосовну практику. Нечіткість формулювань щодо питань місцевого значення неприпустима. У галузях, що характеризуються тісним переплетенням компетенцій різних рівнів публічної влади у соціально-культурній сфері, необхідне чітке виділення та розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.

Наслідком надання об'єднаним територіальним громадам значного обсягу прав у вирішенні проблем, що не належать згідно законодавства до питань місцевого значення, стає втрата чіткості розмежування відповідальності за їх вирішення. Соціальна та політична відповідальність держави перекладається на розташований нижче рівень влади, яка у більшості випадків не має можливості для реалізації отриманих прав у належному вигляді.

Як приклад, може бути наведено механізм створення музеїв, які належать до закладів культури. Створення музеїв віднесено до прав місцевих органів, які не віднесені до питань місцевого значення [6]. Але функціональне призначення музеїв полягає у забезпеченні дозвілля, а організація дозвілля належить до питань місцевого значення. Закон сформульований таким чином, що це право зараховано до категорії прав щодо вирішення питань, що виходять за питання місцевого значення.

Конституційно-правові засади місцевого самоврядування закріплюють можливість прийняття нормативних актів, що регулюють цю сферу на державному, обласному (регіональному) та місцевому рівнях. Слід зазначити досить високий рівень сформованості законодавчої бази місцевого самоврядування, що існує сьогодні. Проте низка законів, які забезпечують регулювання певних аспектів місцевого самоврядування у сфері соціально-культурного життя населення, поки що не було прийнято. Необхідний законодавчо закріплений захист прав одержувачів культурних благ, визначення стандартів у сфері надання послуг культурного характеру. Нормативно-правові акти такого роду повинні прийматися на рівні обласної влади. Це дозволить забезпечити необхідну однаковість регулювання цієї сфери.

На нашу думку, даний правовий акт може мати наступну структуру. Перший розділ повинен містити загальні положення, які даватимуть розуміння особі, яка застосовує право, та суспільству про характер регламентованих відносин. Наступні глави мають містити норми: про захист прав споживачів під час надання послуг; про захист прав споживачів під час продажу товарів; державний захист прав споживачів; захисту прав споживачів на місцевому рівні. Акт повинен містити положення про допустимі мінімальні кількісні показники закладів культури в територіальній громаді залежно від типу та чисельності населення, з урахуванням вікового складу населення. Необхідність закріплення норм про захист прав споживачів у цій сфері продиктована тим, що трапляються випадки, коли громадяни стикаються з неякісним наданням послуг та порушенням прав у галузі культури. Запропонований нормативно-правовий акт має закріплювати принцип взаємозв'язку та взаємної підтримки між самоуправлінням та обласною владою у питаннях фінансування сфери культури.

Досліджувана галузь має специфічні риси. Чинне законодавство в умовах воєнного стану не може повною мірою регламентувати відносини, що виникають, оскільки вони характеризуються рядом особливостей, які законодавство ще не враховує. Сьогодні нестача фінансування місцевого самоврядування є однією з головних проблем.

На думку В. Барвиненка, у 2024 році місцеве самоврядування в Україні продемонструвало здатність адаптуватися до складних умов, викликаних воєнним станом та потребами відновлення країни. Основні тенденції включають посилення потреби у ресурсах та активізацію співпраці з міжнародними партнерами і впровадження механізмів прозорого і ефективного публічного управління [7, с. 6].

На даний момент існує низка аспектів, що суперечать чинним конституційним принципам, наприклад, доходи диференційовані за регіональною ознакою, рівень доступності соціальної підтримки для різних територій різниться, як і рівень непрямих податків. Це знижує ефективність соціальної політики держави та перешкоджає її розвитку. Необхідне забезпечення мотивації всіх територіальних громад до розвитку в різних напрямках за умови гарантії надання належної підтримки державою. В умовах воєнного стану є зміни принципів соціальної політики, оскільки територіальні особливості не беруться до уваги.

На даний момент простежується тенденція передачі все більшої відповідальності та більшої кількості соціальних функцій владі в областях та на місцях, хоча всі доходи акумулюються на державному рівні. Були прогнози, що в умовах ринкової економіки механізми адаптації та соціального захисту громадян сформулюються самостійно [8, с. 40]. Внаслідок цього було зменшено фінансування соціальної сфери з боку держави.

Поступовий перехід до фінансової самодостатності місцевої влади та органів місцевого самоврядування — це ключове завдання державної політики у напрямі реформування. Бюджети об'єднаних територіальних громад, у яких соціально-економічний розвиток досяг високого рівня, мають вирішувати питання самостійно, залучаючи фінанси зі своїх джерел. Кошти бюджетів є майном відповідного адміністративно-територіального утворення. Бюджетні кошти становлять матеріальну базу для участі органів місцевого самоврядування у правовідносинах. Суб'єктами, що розпоряджаються коштами та уповноважені органами місцевого самоврядування брати участь у правовідносинах, виступають місцеві фінансові органи [9, с. 119].

Деякі автори вважають, що рівень соціально-економічного розвитку окреслює сума доходів ключових економічних агентів територіальної громади. Виходячи з цих показників, державна влада могла щорічно здійснювати моніторинг соціально-економічного розвитку територіальних громад, в подальшому спрямовувати міжбюджетні трансферти на користь громад, які потребують фінансування для покриття дефіциту коштів, змінивши відповідні норми бюджетного законодавства. Водночас, контроль влади сприяє розподілу бюджетних ресурсів відповідно до соціально-економічної ситуації, що постійно змінюється. Потрібно ретельно проаналізувати повноваження органів місцевого самоврядування у сфері культури у питаннях забезпечення фінансами.

Наявність інформації у відкритих джерелах щодо кількості установ культури відповідно до Порядку формування базової мережі закладів культури дає можливість стверджувати, що приблизно 90 відсотків усіх закладів культури перебувають у власності територіальних громад [10].

Господарська та фінансова самостійність місцевих утворень у результаті реформи, що проводиться, — це інноваційний підхід до переходу закладів культури від централізованого управління до самостійного управління. За весь період існуючої державної політики дана галузь соціальних відносин може розкритися практично, а не тільки в теорії, як соціокультурна самодіяльність, ініціативний рух місцевих громад у соціально-культурній сфері — власним коштом і під свою відповідальність. Але реалізація — складний процес.

Оскільки фінансовий тягар тепер лежить на місцевій владі і надходження забезпечуються податками з місцевих громад, бюджету не завжди вистачає на всі сфери громадської діяльності. Окремі комунальні заклади культури ліквідують, щоб не обслуговувати, тому частим явищем стало дроблення великих установ на менші, які не реєструються як самостійні організації сфери культури, тобто бюджет місцевого самоврядування звільняється від необхідності нести витрати на утримання таких об'єктів.

Під скорочення потрапляють органи управління культурою в районах, одночасно ліквідують бібліотеки та клуби, скасовуються пересувні культурні та районні інформаційно-методичні центри, центри кінопрокату. Ситуація розвивається всупереч прийнятій Державній цільовій національно-культурній програмі «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року [11]. Подібний стан обумовлює потребу прийняття рішень щодо проблем соціально-культурного розвитку місцевих утворень, оскільки існує нестача фінансової підтримки з боку державного бюджету практично для всіх місцевих утворень. Свій бюджет органи місцевого самоврядування не можуть розподілити таким чином, щоб повністю забезпечити потреби сфери культури, особливо з урахуванням того, що ця галузь суспільних відносин отримувала кошти за залишковим принципом. Спонсорство культурних заходів та меценатство цієї сфери не має значної підтримки бізнесу. Потрібен мінімальний стандарт, що встановлює забезпеченість установ культури.

Соціально-культурна сфера переживає стан, що визначається більшістю дослідників як великі реформи соціально-економічної, політичної та культурної сфер. Ряд форм цього процесу можна охарактеризувати як певні та усталені, проте відповідності між соціально-культурною сферою та соціально-економічними та культурними трансформаціями в державі поки не досягнуто. Це стосується соціально-культурної сфери, де назріла необхідність проаналізувати позитивні та негативні аспекти даного процесу, розглядаючи його щодо стандартів які існують в країнах Європейського Союзу. У законодавстві на даний момент ще не знайшли повноцінного відображення використовувані в державах Європейського Союзу під час вирішення питань місцевого значення у соціально-культурній сфері принципи децентралізації управління, самоорганізації громадян, субсидіарності.

Ефективність управління конкретного органу місцевого самоврядування визначає ефективність вирішення питань соціально-культурної сфери відповідної території. З метою підвищення ефективності місцевої влади необхідно впровадження інноваційних технологій муніципального управління.

Як свідчить практика на місцевому рівні соціальні проблеми вирішуються неефективно, розвиток соціальної сфери здійснюється хаотично та непослідовно. Потреба в оперативному реагуванні органів місцевого самоврядування на різні ситуації зумовлена високою динамічністю культурних і соціальних процесів. Періодично виникає потреба формування певних соціально-культурних інститутів, для чого мають бути використані відповідні управлінські методи. До методів слід зарахувати методи прогнозування, діагностики, соціального моделювання та проектування.

Попередню систему управління, що стала неефективною, у процесі реформування соціальної

сфери було зруйновано. У новому господарському механізмі значення має маркетинг як інноваційний метод управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.

Соціальний маркетинг у місцевому самоврядуванні розглядається як єдність наукової концепції та цілісної системи управління та технології роботи, що дозволяє забезпечити задоволення соціальних потреб мешканців завдяки створенню, пропозиції, доведенню та трансферту товарів, послуг чи коштів. Суть і зміст маркетингової діяльності відображають об'єктивні умови розвитку ринку соціально-культурних послуг, що втрачає певною мірою хаотичність і потрапляє під регулюючий вплив встановлених зв'язків місцевих утворень при виділенні особливої ролі споживачів.

Можна відзначити застосування органами місцевого самоврядування в управлінській діяльності у соціально-культурній сфері різноманітних методів управління, покликаних покращити організацію дозвілля, підвищити рівень задоволення потреб громадян, що безпосередньо має відношення до реалізації Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та виконання Операційного плану заходів з реалізації у 2023–2025 роках Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року [12].

Соціальні традиції взаємодії суспільства з органами публічної влади, сформовані на основі європейських цінностей сприяють розвитку ініціативи та відповідальності населення у сфері соціального життя. Суспільство з довірою ставиться до спроб залучення громадян до роботи демократичних інститутів. Це зумовлено наступним: органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у створенні комфортного середовища у всіх сферах, особливо у сфері соціально-культурних відносин місцевого населення; можливості формування мотивації та прагнення до найбільш доцільного використання кадрових, інтелектуальних, природних і інших ресурсів громадянами на основі залучення до вирішення місцевих питань соціально-культурного життя; необхідності ініціюючої та стимулюючої ініціативи органів місцевого самоврядування у підвищенні соціальної активності населення; здатності місцевої влади до оцінки актуальності та першочерговості соціальних завдань для даної території, завдяки

чому обмежені кошти, що виділяються на вирішення соціальних завдань, будуть витрачатися ефективно; більш ефективному контролю населенням діяльності органів місцевого самоврядування, ніж органів влади вищого рівня [13, с. 387].

Гарантія дотримання конституційних прав громадян на всій території є одним із ключових завдань держави. Оцінивши існуючу ситуацію з розподілом соціальних завдань та відповідальності між суб'єктами соціальної політики за рівнями вертикалі влади, можна стверджувати, що для подальшого зростання ефективності соціальної політики необхідно провести реформи у міжбюджетних відносинах та структурувати єдину соціальну політику держави у всьому державному просторі. В умовах війни вирішення даного завдання є можливим.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Питання соціального та культурного життя населення переважно мають вирішуватися безпосередньо органами місцевого самоврядування, а держава має сприяти ресурсами. Вищезгадана сфера правовідносин налічує багато проблем. Очікування мешканців територіальних громад у подальшому розвитку соціально-культурної сфери стикаються з неможливістю реалізації соціально-культурних функцій більшості органів і установ, які функціонують на основі старих моделей управління; потреба громадян у збільшенні об'єктів соціально-культурної діяльності не задовольняються належним чином. Ефективне вирішення багатьох проблем соціально-культурної сфери органами місцевого самоврядування неможливе через брак кваліфікованого персоналу, відсутність належної матеріальної бази та організаційних можливостей. У цих умовах держава прагне вирішити питання безпосередньо шляхом розробки та реалізації державних цільових програм, для чого виділяється певний обсяг фінансових і матеріальних ресурсів. Органи місцевого самоврядування беруть участь у реалізації цих програм, але провідну роль відіграють органи державної влади. Такий варіант обраний державою для вирішення проблем, які є у місцевої влади. На наш погляд, це лише усунення несприятливих наслідків, але не впровадження європейських підходів у соціально-культурній сфері, що прямо впливає на утвердження української національної та громадянської ідентичності, яка необхідна для перемоги в збройній боротьбі за незалежність, територіальну цілісність і суверенітет.

Література

1. Висновок щодо «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». Звіт CEMG/PAD(2024)6. Страсбург, 3 грудня 2024 року. URL: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a> (дата звернення: 25.12.2025).
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.12.2025).

3. Стещенко Т. В., Зозуля А. С. Місцеве самоврядування та реформа децентралізації під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 104–107. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2024/24.pdf (дата звернення: 27.12.2025)
4. Лялюк О. Ю., Пашкова Н. В., Пилипенко І. С. Проблеми забезпечення автономії місцевого самоврядування: правовий, організаційний, інституційний та матеріально-фінансовий аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 90–94. URL: http://lsej.org.ua/3_2024/21.pdf (дата звернення: 27.12.2025).
5. Нестеров Г. Правові акти органів місцевого самоврядування: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Economics and Law*. 2024. № 73 (2). С. 94–104. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economiclaw/article/view/6110/5433> (дата звернення: 28.12.2025).
6. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.12.2025).
7. Барвіненко В. Місцеве самоврядування в Україні у 2024 р.: тенденції та перспективи розвитку. *Law. State. Technology*. 2024. № 4. С. 3–7. URL: <https://www.scribd.com/document/868094464/3-13> (дата звернення: 28.12.2025).
8. Kovaliv M., Yaremko V., Kuzo L. Peculiarities of the local authorities activity in Ukraine. *Social & Legal Studios*. 2019. Issue 2 (4). P. 37–42. URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/S&LS_2019_Vol.%20,%20No.%202_37-42.pdf (дата звернення: 28.12.2025).
9. Бортник Н. П., Єсімов С. С. Контрольні правовідносини у системі фінансових правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право*. 2024. Вип. 82. Частина 2. С. 115–120. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/304490/296372> (дата звернення: 28.12.2025).
10. Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2012 р. № 984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.12.2025).
11. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 № 850-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.12.2025).
12. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження Операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12..2023 № 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.12.2025).
13. Баско А. В. Особливості діяльності органів місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 383–390. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303548/295605> (дата звернення: 29.12.2025).

References

1. Conclusion on the “Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine”. Report CEMG/PAD(2024)6. Strasbourg, 3 December 2024. URL: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a> [in Ukrainian].
2. On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.04.2014 No. 333-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Steshenko T. V., Zozulya A. S. Local self-government and decentralization reform during martial law. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2024. No. 3. P. 104–107. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2024/24.pdf [in Ukrainian].
4. Lyaluk O. Yu., Pashkova N. V., Pylypenko I. S. Problems of ensuring the autonomy of local self-government: legal, organizational, institutional and material and financial aspects. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2024. No. 3. P. 90–94. URL: http://lsej.org.ua/3_2024/21.pdf [in Ukrainian].
5. Nesterov G. Legal acts of local self-government bodies: some theoretical and applied aspects. *Economics and Law*. 2024. No. 73 (2). P. 94–104. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economiclaw/article/view/6110/5433> [in Ukrainian].
6. On museums and museum affairs: Law of Ukraine dated 29.06.1995 No. 249/95-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/249/95-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
7. Barvinenko V. Local self-government in Ukraine in 2024: trends and development prospects. *Law. State. Technology*. 2024. No. 4. P. 3–7. URL: <https://www.scribd.com/document/868094464/3-13> [in Ukrainian].
8. Kovaliv M., Yaremko V., Kuzo L. Peculiarities of the local authorities activity in Ukraine. *Social & Legal Studios*. 2019. Issue 2 (4). P. 37–42. URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/S&LS_2019_Vol.%20,%20No.%202_37-42.pdf [in Ukrainian].
9. Bortnyk N. P., Yesimov S. S. Control legal relations in the system of financial legal relations. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Law Series*. 2024. Issue 82. Part 2. P. 115–120. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/304490/296372> [in Ukrainian].
10. On approval of the Procedure for forming a basic network of cultural institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 24.10.2012 No. 984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2012-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

11. On approval of the State Targeted National and Cultural Program “Unity in Diversity” for the period until 2034: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 26, 2023 No. 850-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2023-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

12. On approval of the Strategy for the Establishment of Ukrainian National and Civic Identity for the Period Until 2030 and approval of the Operational Plan of Measures for its Implementation in 2023–2025: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 15.12.2023 No. 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

13. Basko A. V. Peculiarities of the activities of local government bodies in united territorial communities under martial law. *Analytical and comparative law*. 2024. No. 2. P. 383–390. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303548/295605> [in Ukrainian].